

علیرضا ناصری مود
معلم شیمی ناحیه ۲ کرمان

چکیده

نمره مستمر در کارنامه دانش آموزان پایه‌های مختلف دوره دبیرستان هم برای نیم‌سال اول و هم برای نیم‌سال دوم منظور می‌شود و نقش بسزایی در نمره کل دانش آموز دارد چنان‌که، چگونگی تعیین این نمره برای ثبت در کارنامه دانش آموزان همواره از اهمیت خاصی برخوردار بوده است. در این مقاله به چگونگی تدوین آزمون‌های هفتگی، آزمون مستمر جامع برای کل نیم‌سال و نحوه محاسبه نمره مستمر دانش آموز با تأکید بر این آزمون‌ها پرداخته شده است. در این میان به نقش مسائل انضباطی و کارهای کلاسی نیز در تعیین نمره مستمر دانش آموزان اشاره شده است.

کلیدواژه‌ها: ارزشیابی، کارنامه، نمره مستمر، نیم‌سال

مقدمه

در فعالیتهای آموزشی ضمن تدریس، معلم با روشها و امکانات موجود، شرایط تغییر رفتار شاگردان را فراهم می کند. شاگردان در فرایند آموزش، فعالیت‌های مختلفی را انجام می دهند و شرایط متعددی را تجربه می کنند. حال اگر فعالیت‌های آموزشی به اینجا محدود شود، مشخص نخواهد شد که شرایط ایجاد شده مطلوب بوده است و اینکه دانش آموزان با کسب تجربه و انجام دادن فعالیت‌های تعیین شده به هدف‌های آموزشی رسیده اند یا نه. برای کسب چنین اطلاعاتی، ارزشیابی مستمر از فرایند تدریس - یادگیری ضروری به نظر می رسد. در حقیقت ارزشیابی مستمر نوعی ارزشیابی است که در پایان هر بخش از مطالب تدریس شده در طول سال تحصیلی و در فعالیت مکرر به صورت روزانه - هفتگی یا ماهانه انجام می شود. از عمده نتایج ارزشیابی مستمر برای دانش آموز و معلم می توان به موارد زیر اشاره کرد: - ایجاد بازخورد برای معلم و دانش آموز در جهت تعیین میزان تحقق هدف‌های آموزشی

- تصمیم گیری معلم با استفاده از این بازخورد در مورد انطباق برنامه آموزشی با سطح یادگیری دانش آموزان
- ایجاد فرصت برای دانش آموزان در جهت توجه به پرورش مهارت‌ها و توانایی‌های فکری خود
- ایجاد امکان بیشتر برای دانش آموزان در جهت کسب آگاهی از نقاط قوت و ضعف خود برای رسیدن به هدف‌های آموزشی، رفع نارسایی‌ها، پرورش و تقویت جنبه‌های مثبت توانایی‌های خود.

در فرایند ارزشیابی داور ارزشی با توجه به دانش، مهارت‌ها، و توانایی‌هایی که پس از آموزش از دانش آموزان انتظار می رود، به عمل می آید. یکی از مهم ترین ارزشیابی‌ها را می توان در ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان جست و جو کرد که در آن به سنجش عملکرد دانش آموزان و مقایسه نتایج با هدف‌های آموزشی از پیش تعیین شده، به منظور تصمیم گیری درباره چگونگی بازخورد فعالیت‌های آموزشی معلم و تلاش‌های یادگیری دانش آموزان پرداخته می شود. یک ارزشیابی مستمر باید از چنین ویژگی‌هایی برخوردار باشد:

- پویایی و گسترده‌گی
- معلم از آن، انتظاری فراتر از آزمون‌های سنتی داشته باشد.
- تصویر کلی از تمامیت شخصیت دانش آموز ارائه دهد.
- استفاده از ارزشیابی مستمر و نتایج آن در جهت رشد و ارتقای فراگیر باشد.

- در حد توان و رشد و بالندگی دانش آموز باشد.
- اطلاعات مستند و معتبر برای طراحی مرحله بعدی تدریس به معلم بدهد.

- در هم تنیدگی با فرایند آموزش به صورت جاری داشته باشد. البته همواره باید در راه انجام ارزشیابی مستمر باید‌ها و نبایدهایی را در نظر گرفت که برخی از مهم ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

۱. ارزشیابی مستمر باید متناسب با هدف‌های آموزشی باشد.
۲. ارزشیابی مستمر باید توأم با افزایش اعتمادبه نفس و تکریم شخصیت والای انسانی دانش آموزان باشد.
۳. ارزشیابی مستمر نباید تحت تأثیر نیازهای کاذب محیط قرار گیرد.

۴. ارزشیابی مستمر باید متناسب و هماهنگ با محتوای کتاب‌های درسی باشد.

۵. ارزشیابی مستمر باید همواره پیشرفت‌های فراگیر را برجسته تر نشان دهد.

برونداد ارزشیابی مستمر دانش آموزان نمره‌ای است که به عنوان نمره مستمر در کارنامه آموزشی دانش آموز ثبت می شود. نمره مستمر همواره به عنوان یکی از نمره‌های مهم در ارزشیابی دانش آموزان مطرح است اما برای چگونگی اعطای این نمره به دانش آموزان در درس شیمی، روش‌های مختلفی از سوی معلمان وجود دارد که یکی از این روش‌ها تجربه‌ای است که نگارنده مقاله، با عملیاتی کردن آن در طول سال‌ها فعالیت آموزشی به آن رسیده است.

چگونگی تعیین نمره مستمر

از آنجاکه درس شیمی دوره متوسطه (به جز در پایه اول) معمولاً در دو جلسه در هفته ارائه می شود، در این روش سعی شده است که هر هفته برای هر دانش آموز، نمره‌ای تعیین و در کاربرگ کلاسی درج شود. در آغاز سال تحصیلی، در صورت قطعی بودن برنامه کلاسی در همان اولین جلسه‌های کلاسی، زمان برگزاری آزمون‌ها معین می شود و این برنامه تا پایان سال تحصیلی با جدیت دنبال می شود. بی شک استمرار این روش در طول سال تحصیلی به بهبود کیفی یاددهی مطالب درسی خواهد انجامید. در این میان معلم باید مراحل را برای دستیابی به نمره مستمر نیم سال دانش آموز و ثبت آن در کارنامه طی کند

که می‌توان آن‌ها را به این ترتیب خلاصه کرد:
 «طراحی و اجرای آزمون‌های هفتگی، طراحی و اجرای آزمون مستمر جامع، چگونگی محاسبه و تعیین نمره مستمر»
 در ادامه به چگونگی انجام هر یک می‌پردازیم.

چگونگی طراحی و اجرای آزمون‌های هفتگی

این نمره بر مبنای یک آزمون هفتگی به هر دانش‌آموز داده می‌شود. در این آزمون، سه بخش مورد ارزشیابی قرار می‌گیرد که می‌تواند به صورت سه پرسش جداگانه یا یک پرسش سه بخشی طرح شود که منبع آن مطالبی است که در جلسه‌های قبلی تدریس شده‌اند. برای طرح پرسش می‌توان در صورت نظری بودن و ساده بودن مطالب، از سه پرسش در برگیرنده آزمون بهره برد (مانند آنچه دانش‌آموز در بخش اول کتاب شیمی ۲ و آزمایشگاه، تا مدل اتمی بور با آن روبه‌رو بود) یا برای مطالب محاسباتی و دشوار از یک پرسش سه بخشی بهره گرفت (مانند مطالبی که در بخش اول کتاب شیمی ۳ و آزمایشگاه وجود داشت).

برگه‌ای که برای این منظور انتخاب می‌شود یک تک‌برگ از دفتر دانش‌آموز یا یک نیم‌برگ A4 است. در ابتدایی‌ترین و کاربردی‌ترین روش، معلم پرسش‌ها را روی تخته کلاسی می‌نویسد تا ابهامی در متن و نگارش برای دانش‌آموز ایجاد نشود. زمان هر آزمون متناسب با محتوای پرسش‌ها بین ۱۰ تا ۲۰ دقیقه می‌تواند متغیر باشد.

مرحله بعد، تصحیح پرسش‌ها و چگونگی نمره‌دهی به آن‌هاست. نمره هر پرسش بدین صورت ثبت می‌شود که به پاسخ صحیح هر بخش، یک نمره مثبت (+۱) و به پاسخ نادرست هر بخش، یک نمره منفی (-۱) تعلق می‌گیرد.

گفتنی است که برای هر دانش‌آموز در صورت غیبت موجه، نمره -۱ و در صورت غیبت غیرموجه، دو برابر کمترین نمره، یعنی -۲ ثبت می‌شود. بنابراین برای دانش‌آموز غایب نیز نمره‌ای ثبت می‌شود. دانش‌آموز موظف است برای هر آزمون هفتگی، مطالب کتاب را از نقطه آغاز هر بخش مطالعه کند. بنابراین با این روش، با ادامه آزمون‌های مستمر هفتگی، مطالب هر بخش توسط دانش‌آموزان مرور می‌شود. با شروع تدریس بخش جدید کتاب و تا زمانی که مباحث لازم برای طراحی سؤال تدریس نشده است، آزمون هفتگی باز هم از کل بخش قبلی سؤال‌یابی می‌شود اما با ادامه تدریس بخش جدید، منبع آزمون هفتگی به مطالب مطرح شده در بخش جدید اختصاص می‌یابد.

موارد مهم

۱. برای امور انضباطی دانش‌آموزان نیز می‌توان به تناسب کم و کاست از نمره‌های +۶ تا -۶ بهره گرفت و آن را در کنار نمره‌های آزمون‌های هفتگی ثبت کرد.

ردیف	نام خانوادگی و نام	۷/۲۳	۷/۳۰	۸/۷	۸/۱۶	۸/۲۳	۸/۳۰	۹/۷	۹/۱۴	۹/۲۱	جمع	آزمون مستمر جامع	نمره مستمر اول
۱	اسدی سجاد	۳-	۱-	۳-	۱+	۳-	۳-	۳-	۳-	۳+	۱۵-	۱۴/۵	۱۴/۵
۲	ایل‌بیگی حمید	۱-	۳-	۱-	۱-	۱-	۳-	۱-	۱-	۱+	۷-	۱۱/۵	-۴/۵
۳	بتوخت جواد	۱-	۳+	۱-	۱+	۳+	۳-	۳+	۳+	۳-	۵+	۱۰	۱۵
۴	تیموری رضا	۱+	۳+	۳-	۱+	۳+	۱-	۳+	۳+	۳+	۱۳+	۱۲/۵	۲۰
۵	رهبری‌فر حسین	۱-	۳-	۱-	۱-	۳+	۳+	۱-	۱+	۳+	۳+	-۷/۵	۱۰/۵
۶	سربیشگی علی‌محمد	۳-	۳+	۳-	۱+	۱+	۳-	۳-	۳-	۱+	۹-	۱۳	-۴-
۷	سربیشگی جواد	۳-	۳+	۱-	۱+	۳-	۱+	۳+	۱+	۱+	۳+	-۹-	۱۲
۸	سوخته عباس	۱-	۱-	۱-	۱-	۳+	۱+	۱+	۱-	۳-	۳-	-۹/۵-	-۶/۵-
۹	صیدمحمدخانی رضا	۱-	۳+	۱-	۱-	۱+	۱-	۱-	۳-	۳+	۳+	۱۱	۱۴
۱۰	علیزاده اسماعیل	۳-	۱+	۱-	۳-	۱-	۱-	۱+	۱+	۱-	۷-	۱۰/۵	-۳/۵-
۱۱	فکری جواد	۳-	۱+	۱-	۱+	۱+	۱+	۳-	۱+	۳+	۳+	۱۳/۵	۱۶/۵
۱۲	قاینی سیداحمد	۳-	۳-	۱+	۱+	۱-	۳+	۱-	۳+	۳-	۵-	۱۳	-۸-
۱۳	مجیدی نسب علی	۱-	۱+	۳-	۱-	۱+	۱+	۱+	۱+	۱+	۱+	۱۳	۱۴
۱۴	محمدی قلعه‌نی محمد	۱-	۱+	۳-	۱+	۳+	۱+	۳-	۳-	۳-	۱-	۱۴/۵	۱۳/۵
۱۵	منصوری مهرداد	۱-	۳+	۱-	۱-	۳+	۳+	۳+	۱-	۱-	۹+	۱۳/۵	۲۰
۱۶	مهاجر سجاد	۱-	۱-	۳-	۱-	۱-	۳+	۱-	۱-	۳+	۳-	-۹/۵-	-۶/۵-

۲. دفتر دانش آموز و کیفیت آن نیز می‌تواند با این سبک ارزشیابی شود و برای آن در محدوده ۳+ تا ۳- نمره‌ای در نظر گرفت که البته این بخش در ارزشیابی مستمر نگارنده جایگاهی نداشت و دلیل آن هم آزاد گذاشتن دانش آموز در کلاس درس برای استفاده بهینه از کلاس بود تا در صورت احساس نیاز به نوشتن جزوه آن را انجام دهد.

۳. حضور و غیاب دانش آموز نیز می‌تواند در این سبک ارزشیابی مورد توجه قرار گیرد و با اعمال نمره منفی، دانش آموز مؤاخذه شود. این مورد نیز در ارزشیابی مستمر دانش آموزان در کلاس درس من برای غیر از جلسه آزمون‌های هفتگی نقشی نداشت چون من از یک طرف حضور مرتب و مستمر دانش آموز در کلاس درس را با توجه به سلسله‌وار بودن مطالب، ضروری می‌دانم و اینکه عدم حضور وی مستقیماً ضربات جبران‌ناپذیری به پیشرفت درسی وی می‌زند، و از طرف دیگر مقررات سخت انضباطی مدرسه به کادر اداری مدرسه این اجازه را می‌دهد که به میزان کافی با دانش آموزان خاطی مقابله کند و نیازی به اعطای نمره منفی در کاربرد کلاسی درس شیمی احساس نمی‌شد.

در پایان آزمون، پاسخ صحیح پرسش‌ها، در صورتی که به‌طور مستقیم در کتاب یا جزوه کلاسی دانش آموز نباشد، روی تخته کلاسی توسط معلم نوشته می‌شود تا دانش آموزان با نحوه پاسخ‌گویی آشنا شوند. این پاسخ‌ها تا پایان تصحیح پرسش‌ها روی تخته می‌ماند تا در صورت لزوم، دانش آموز به آن ارجاع داده شود. این شیوه کار تا هفته‌های پایانی نیم‌سال ادامه می‌یابد. سرانجام در یکی از هفته‌های پایانی نیم‌سال، مجموع نمره‌های مستمر هفتگی نیم‌سال محاسبه و به دانش آموزان اعلام می‌شود. برای درک بهتر چگونگی ثبت نمره‌ها، برای نمونه به نمره‌های دانش آموزان پایه دوم تجربی برای درس شیمی (۲) و آزمایشگاه، در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ اشاره می‌شود. در جدول ۱، نمره‌های کسب شده آزمون‌های هفتگی یکی از دانش آموزان کلاس برای نمونه آمده است.

جدول ۱

نام خانوادگی و نام	۷/۲۳	۷/۳۰	۸/۷	۸/۱۶	۸/۲۳	۸/۳۰	۹/۷	۹/۱۴	۹/۲۱	جمع
منصوری مهرداد	۱-	۳+	۱-	۱+	۳+	۳+	۳+	۱-	۱-	۹+

چگونگی طراحی و اجرای آزمون مستمر جامع

سرانجام با نزدیک شدن به هفته‌های پایانی نیم‌سال و پس از تعیین مجموع نمره آزمون‌های هفتگی هر دانش آموز، آزمونی با عنوان آزمون مستمر جامع برگزار می‌شود. آزمون مستمر جامع برای هر نیم‌سال، در حقیقت آزمونی است مشابه آزمون پایانی آن نیم‌سال با همان بارم‌بندی و هدف آن از یک طرف، جمع‌بندی نمره آزمون‌های هفتگی در جهت تعیین نمره مستمر دانش آموز، و از طرف دیگر مقدمه‌ای برای آشنایی با آزمون پایانی آن نیم‌سال است.

آزمون مستمر جامع در حقیقت رابط آزمون‌های هفتگی و نمره مستمر دانش آموز است بدین صورت که با تصحیح آزمون مستمر جامع، مجموع نمره آزمون‌های هفتگی را نیز محاسبه و با نمره آن جمع می‌کنیم تا نمره مستمر دانش آموز معین شود. در این میان برای دانش آموزان مستعد تشویق‌هایی در نظر گرفته می‌شود به طوری که اگر مجموع نمره آزمون‌های هفتگی دانش آموزی به نمره دلخواهش نزدیک باشد، دیگر لزومی به شرکت در آزمون مستمر جامع ندارد و معاف از آزمون می‌شود. از طرف دیگر، به دانش آموزان ضعیف‌تر نیز - که از نمره پایینی در آزمون‌های هفتگی برخوردارند و با مشاهده نمره خود به جبران‌ناپذیر بودن ضعفشان در طول نیم‌سال پی می‌برند- می‌توان فرصت جدیدی داد به این ترتیب که با کسب نمره‌ای خوب در آزمون مستمر جامع بدون در نظر گرفتن نمره‌های پایین قبلی، نمره آزمون مستمر جامع برای آزمون مستمرشان ثبت شود.

چگونگی محاسبه و تعیین نمره مستمر

برای تعیین نمره مستمر نیم‌سال دانش آموز، مجموع نمره‌های آزمون‌های هفتگی وی در طول نیم‌سال محاسبه و با نمره وی در آزمون جامع مستمر جمع می‌شود و به‌عنوان نمره مستمر نیم‌سال وی ارائه می‌شود. جدول ۲ نحوه محاسبه و تعیین نمره مستمر اول یکی از دانش آموزان کلاس را بر مبنای مجموع نمره آزمون‌های هفتگی و نمره آزمون مستمر نشان می‌دهد.

جدول ۲

نام خانوادگی و نام	۷/۲۳	۷/۳۰	۸/۷	۸/۱۶	۸/۲۳	۸/۳۰	۹/۷	۹/۱۴	۹/۲۱	جمع	آزمون مستمر جامع	نمره مستمر اول
منصوری مهرداد	۱-	۳+	۱-	۱+	۳+	۳+	۳+	۱-	۱-	۹+	۱۳/۵	۲۰

در جدول ۳ نحوه محاسبه و تعیین نمره مستمر اول تمامی دانش آموزان کلاس بر مبنای مجموع نمره آزمون‌های هفتگی و نمره آزمون مستمر جامع آمده است. بنا به داده‌های جدول ۳، در این روش برای دانش آموزان ردیف‌های ۲، ۶، ۸، ۱۰، ۱۲ و ۱۶، نتیجه

با نزدیک شدن به هفته‌های پایانی نیم‌سال و پس از تعیین مجموع نمره آزمون‌های هفتگی هر دانش‌آموز، آزمون با عنوان آزمون مستمر جامع برگزار می‌شود

ضعیف دیده می‌شود و در مجموع، نمره آزمون‌های هفتگی، علی‌رغم کسب نمره در آزمون مستمر جامع، موجب معرفی نمره پایین‌تر از نمره آزمون مستمر جامع به‌عنوان نمره مستمر نیم‌سال آن‌ها شده است. در همین حال برای دانش‌آموز ردیف ۱، به‌دلیل عملکرد نسبتاً خوب در آزمون مستمر جامع، علی‌رغم مجموع بسیار ضعیف، فرصت دیگری داده شده و همان نمره آزمون مستمر جامع وی به‌عنوان نمره مستمر نیم‌سال ثبت شده است.

در دانش‌آموزان ردیف‌های ۳، ۴، ۵، ۷، ۹، ۱۱، ۱۳ و ۱۵ عملکرد مثبت در مجموع آزمون‌های مستمر هفتگی موجب تأثیر مثبت بر نمره آزمون مستمر جامع و کسب نتیجه بهتر به‌عنوان نمره مستمر نیم‌سال شده است.

جدول ۳

ردیف	نام خانوادگی و نام	۷/۳۰	۸/۷	۸/۱۱	۸/۱۳	۸/۱۵	۹/۲۱	جمع	آزمون مستمر جامع	نمره مستمر اول

نتیجه‌گیری

در این مقاله سعی در بیان عملیاتی روشی هدفمند در جهت تعیین نمره مستمر درس شیمی برای دانش‌آموزان شده است. در روش یاد شده، تعیین نمره مستمر بر مبنای روشی محاسباتی و کمی پایه‌گذاری می‌شود که از سه بخش برگزاری آزمون‌های هفتگی، برگزاری آزمون مستمر جامع، و چگونگی جمع‌بندی نتایج در سایه مدنظر داشتن فعالیت‌های کلاسی و انضباطی دانش‌آموزان تشکیل می‌شود.

* منابع

- سیف، علی‌اکبر؛ اندازه‌گیری، سنجش، و ارزشیابی آموزشی، ویرایش پنجم، تهران، نشر دوران، بهار ۱۳۸۹
- شعبانی، حسن؛ مهارت‌های آموزشی و پرورشی، جلد اول، چاپ بیست و دوم، تهران، انتشارات سمت، زمستان ۱۳۸۷